

Боталиева У.А., Иманбакаева М.Г.

БОЛОЧОК ПЕДАГОГДОРДУН КЕСИПТИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРЫН КАЛЫПТАНДЫРУУДА СТУДЕНТТЕРДИН ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТЕРИНИН РОЛУ

Боталиева У.А., Иманбакаева М.Г.

РОЛЬ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

U.A. Botaliev, M.G. Imanbakaeva

THE ROLE OF STUDENT'S INDEPENDENT WORK IN FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

УДК: 371, 378

Макалa Болон процессинин алкагында болочок адистердин кесиптик компетенцияларын калыптандырууда студенттердин өз алдынча иштеринин ролун ачууга багытталган. Конкуренцияга чыдамдуу адисти даярдоодогу билим берүүнүн эффективдүүлүгүнүн критерийлери берилген жана студенттердин өз алдынча ишинин мааниси ачылган.

Негизги сөздөр: компетенттүүлүк, компетенция, кесиптик компетенция, конкуренцияга чыдамдуу адис, өз алдынча иштер.

Статья посвящена раскрытию роли самостоятельной работы студентов, в формировании профессиональных компетенций будущих педагогов в условиях Болонского процесса. Даны критерии эффективности обучения и раскрыта роль самостоятельной работы в подготовке конкурентоспособного специалиста.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональная компетенция, конкурентоспособный специалист, самостоятельная работа.

The article is devoted to the disclosure of the role of students' independent work in formation of professional competencies of future teachers in the condition of Bologna's process. The criteria of effective teaching and the disclosure of the role of students' self-work in preparation of a competitive specialist is outlined.

Key words: competence, professional competence, competitive specialist, independent work.

Азыркы ааламдашуу мезгилиндеги коомдук, саясий, экономикалык өзгөрүүлөргө байланыштуу билим берүү системасындагы талаптар, педагогикалык парадигманын алмашуусу жаңы деңгээлдеги адистерди даярдоону талап кылууда. Ошол себептүү учурдагы билим берүүнү модернизациялоонун рамкасында өлкөбүздүн жогорку окуу жайларындагы кесиптик билим берүүдөгү негизги маселелердин бири студенттердин кесиптик компетенттүүлүгүн жогорулатуу болуп эсептелет.

Педагогдун кесиптик компетенттүүлүгү – бул педагогдун өзүнүн кесиптик ишмердүүлүгүн ишке ашырууга карата болгон жөндөмдүүлүгү. Педагогдун кесиптик компетенттүүлүгү окуучулардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүдө, аларда адамзат баалуулуктарын калыптандырууга карата компетенттүү мамиле кылууга тарбиялоодо көрүнөт. Бул үчүн окутуучу өзү чыгармачыл потенциалга ээ болуусу, аны өнүктүрүүсү, аны колдоно билүүсү

зарыл жана билим берүү үчүн чыгармачыл ой-жүгүртүүчү адис болушу керек.

Ушуга байланыштуу, жогорку педагогикалык билим берүүнү модернизациялоо процессине өзгөчө көңүл бурулууда. Анын алкагында кесиптик өз алдынчалуулук, мобилдүүлүк, кесиптик өсүүгө карата жөндөмдүүлүк, эмгегинин сапатына жоопкерчиликтүүлүк, коммуникативдик маданияттуулук сыяктуу сапаттарга ээ болгон болочок мугалимдерди даярдоо турат. Бул болсо, инсандын окуу процессине өз алдынча катышуусуна багытталган, өз ичине кесиптик билим, билгичтик жана көндүмдөрдү, аларды ситуациялык маселелерди чечүү үчүн колдоно алуу жөндөмдүүлүгүн камтыган студенттердин кесиптик компетенцияларын калыптандыруу зарылдыгын көрсөтүп турат.

Инсандын өз алдынчалыгы болочок адистин кесиптик билим алуусунун жана кесипке карата ыңгайлашуусунун эффективдүүлүгүнүн негизги критерийлеринин бири катары көрүнөт. Бул критерий эмгектин өндүрүмдүүлүгүн жана жогорку сапатын камсыз кылуучу оптималдуу технологияны тандоону; кырдаалды мүнөздөп диагноздоо жана максатка ылайык чечим чыгаруу жөндөмдүүлүгүн; өзүнө өзү үзгүлтүксүз көзөмөл жүргүзө алуу билгичтигин аныктайт. Бүтүрүүчүнүн өз алдынчалыгынын деңгээли, кандайдыр бир өлчөмдө окуу ишмердүүлүгүнүн бир түрү болгон, студенттердин өз алдынча иштеринин канчалык ийгиликтүү уюштурулушу, анын илимий эмгекти уюштуруунун талаптарына канчалык деңгээлде жооп берери жана бүтүрүүчүнүн потенциалдуу жумушка орношуусу менен кандай байланышта экендиги менен шартталат. Бул болсо, педагогиканын башкы принциптери – билим алып жаткандардын активдүүлүгүнүн жана аң-сезимдүүлүгүнүн көрүнүшүнүн эң жогорку формасы катары, студенттердин өз алдынча иштерине көңүл бурууну күчөтүүнү талап кылат.

Компетенттүү, конкуренцияга туруштук берүүгө жөндөмдүү адисти даярдоо маселелери В.В.Сериковдун, А.В.Баранниковдун, Э.Ф.Зеердин, В.А.Болотовдун, А.М.Новиковдун, М.В.Рыжаковдун А.Г.Бермустун, А.В.Хуторскийдин эмгектеринде чагылдырылган.

Азыркы мезгилде бул түшүнүккө ар кандай аныктамалар берилүүдө. Сөздүктөрдө анын мааниси

латын тилинин негизинде ачылып, ал «competentia» – бөлүктөрдүн келишүүсү жана «complete» – жетишем, туура келем, дал келем дегенди билдирет [3].

Ошентип, бул сөздүн түшүндүрмөсү экөө болушу мүмкүн: биринчиси – кандайдыр бир мекеменин же жеке адамдын аткарган иштерине жоопкерчилигинин чөйрөсү, экинчиси – ошол адам билими, тажрыйбасы боюнча авторитетке ээ болгон суроолор чөйрөсү.

Азыркы педагогикалык адабияттарда «компетенция» деген сөз көпчүлүк учурда, сөзсүз түрдө экинчи мааниде – кесиптин талаптарына дал келүү даражасынын жекече мүнөздөмөсү катары колдонулат.

«Компетенция» түшүнүгүн, кызматтагы адамдын же конкреттүү бир органдын закон, устав же башка бир акт менен берилген иштеринин, укуктарынын жана милдеттеринин биримдиги тууралуу айтууда колдонгондо туура болот.

Бакалаврды кесипке даярдоодо көп функционалдуулугу жана көп өлчөмдүгү менен мүнөздөлүүчү бир катар атайын компетенцияларды бөлүп карашат. Алар таанып-билүү жөндөмдүүлүктөрүн жана психологиялык сапаттарын эсепке алуу менен студенттердин жүрүм-турумунун айрым бир ыкмаларында көрүнөт. Бакалаврлардын кесиптик компетенттүүлүктөрү инварианттуу жана атайын компетенциялардан турат. Г.М.Анцыферованын, Е.В.Бондаревскаянын, Л.С.Подымовдун, В.В.Сериковдун, В.А.Сластениндин, В.П.Сергееванын, А.В.Хуторскийдин эмгектеринде жалпы компетенттүүлүктүн инварианттык белгилери катарында мугалимдерге окуучуларды окутуу, тарбиялоо жана өнүктүрүүдөгү практикалык ишмердүүлүгү үчүн зарыл болгон психолого-педагогикалык илимдердин негизин студенттин өздөштүрүүсү менен аныкталуучу мүнөздөмөлөрү көрсөтүлөт. Кесиптик даярдыктын вариативдүү бөлүгүн бакалаврларга кесиптик ишмердүүлүктүн конкреттүү түрүн өздөштүрүүсүнө жардам берүүчү атайын компетенциялар түзөт: мотивациялык, когнитивдик, диагностикалык, долбоорлоочулук, уюштуруучулук, изилдөөчүлүк, коммуникативдик, креативдик жана рефлексивдик [1].

Жалпы кесиптик компетенциялар (ЖКК):

– өзүнүн келечектеги кесибинин социалдык маанисин түшүнүүгө даярдыгы, кесиптик ишмердүүлүгүн ишке ашырууга карата мотивацияга ээ болуу (ЖКК-1);

– окуучулардын социалдык, жаш курактык, психологиялык жана жекече өзгөчөлүктөрүн, анын ичинен өзгөчө билим алуу керектөөлөрүн эске алуу менен окутуу, тарбиялоо жана өнүктүрүүнү ишке ашыруу жөндөмдүүлүгү (ЖКК-2);

– кесиптик этиканын негиздерине жана сүйлөө маданиятына ээ болуу (ЖКК-3).

Педагогикалык ишмердүүлүк аймагындагы кесиптик компетенциялар (КК):

– окуу предмети боюнча билим берүү стандартынын талаптарына туура келүүчү билим берүү программаларын ишке ашырууга даярдык (КК-1);

– азыркы методдорду жана окутуунун, диагностикалоонун технологияларын колдонуу жөндөмдүүлүгү (КК-2);

– окуу жана окуудан тышкары ишмердүүлүктө тарбиялоонун жана окуучулардын жан-дүйнө адеп-ахлактык өнүгүүсүнүн маселелерин чечүүгө жөндөмдүүлүк (КК-3);

– өзү окуткан окуу предметинин каражаттары аркылуу окутуу-тарбиялоо процессинин сапатын камсыз кылуу жана окутуунун жекече, предмет аралык, предметтик жыйынтыктарына жетишүү үчүн билим берүү чөйрөсүнүн мүмкүнчүлүктөрүн колдонуу жөндөмдүүлүгү (КК-4);

– окуучулардын социалдашуусуна жана кесиптик өзүн-өзү аныктоосуна педагогикалык колдоо көрсөтүү жөндөмү (КК-5);

– окуучулардын кызматташтыгын уюштуруу, активдүүлүгүн, инициативдүүлүгүн, өз алдынчалыгын колдоо жөндөмдүүлүгү, алардын чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү (КК-7).

Жогоруда аталган компетенцияларды калыптандыруу үчүн студенттердин илимий өз алдынча иштерин карасак болот. Бул иштерди аткарууда ишкер, активдүү жана интерактивдүү методдордун комплекси активдүү колдонулат [3]:

- уюштуруу-мотивациялык (дискуссия, ролдук оюндар, диалогдор);

- когнитивдик (интерактивдүү оюндар, конкреттүү кырдаалга анализ жүргүзүү, өбөлгө маектер, «тегерек столдор»);

- ыкчам-ишкердик («мээ чабуулу», кейс-метод, долбоор методу, конференция, ишкер оюндар, кесиптик кырдаалдарды моделдештирүү ж.б.);

- социалдык-психологиялык (кызматташтык методу, чыгармачыл маселелерди коллективдүү чечүү ж.б.);

- баалоо-рефлексивдик (практикалык иштердин конкурсу аларды талкуулоо менен, топтук дискуссия, көнүгүүлөр, тесттер);

- коррекциялык (кичине группаларда иштөө).

Иштерди аткаруудагы берилген методдор студенттердин билим алуу ишмердүүлүгүн активдештирүүнү, инсандык жана кесиптик сапаттарын жана билгичтиктерин калыптандырууну, ошондой эле алардын диагностикасын жана коррекциясын жөнгө салат.

Мындан ары биз студент-педагогдордун кесиптик компетенцияларынын калыптанышына багытталган өз алдынча иштердин түрлөрүн санап өтөбүз.

Биринчиден, педагогикалык жана методикалык адабияттарды тандоо жана анализдөө, алардын жыйынтыгын реферат, доклад, билдирүү, эссе ж.б. түрүндө көрсөтүү. Студенттердин эл алдына чыгып сүйлөө, аудитория берген суроолорго жооп берүү билгичтиктерине ээ болушуна мотивация болуш үчүн рефераттардын, докладдардын конкурсу уюштурулат. Мында, даярдалган иштин сапаты, анын

жасалгаланышы, презентациялоосу, коргоосу, суроолорго жооп берүүсү бааланат.

Экинчиден, сабактын конспектилерин, класстан тышкаркы предметтик иш-чаралардын, тандап окулчу курстардын программаларын, мектеп курстарынын, бөлүмдөрүнүн айрым темаларынын методикалык жана дидактикалык жабдылышын ж.б. иштеп чыгуу жана коргоо.

Үчүнчүдөн, курстук жана бүтүрүү квалификациялык иштерин жазуу. Алардын эң негизги милдеттүү бөлүгү болуп, өзүнө белгилөөчү жана калыптандыруучу бөлүктөрдү камтыган, эксперименталдык этабы саналат.

Төртүнчүдөн, илимий-практикалык конференцияларда доклад менен чыгуу, жыйнактарга илимий иштерин чыгаруу [2].

Жыйынтыгында, болочок педагогдун кесиптик компетенттүүлүгү объективдүү берилген шарттардагы кесиптик ишмердүүлүктүн милдеттерин аткаруунун эффективдүү деңгээлин камсыз кылаарын белгилейбиз. Анын өз алдынча иштердин рамаксында калыптануусу үчүн негиз болуп студенттин инсандык базалык мүнөздөмөсү эсептелет. Ошондуктан, жогорку окуу жайында студенттердин өз алдынча иштерин уюштуруу төмөндөгү принциптерге негизделиши керек:

- баштатан эле билим берүүнүн субъектиси болгон, келечекте – кесиптик процесстин субъектиси

болуучу билим алуучунун өздүк баалуулугун, жекечилик приоритетин таануу;

- билим алуучунун жеке тажрыйбасынын максималдуу учету, анын өзүн-өзү уюштурууга, өзүн-өзү аныктоого жана өзүн-өзү өнүктүрүүгө муктаждыгы;

- окуу-кесиптик жана өндүрүштүк ишмердүүлүк процессинде, болочок адистин экстрафункционалдык сапатын өнүктүрүү жана социалдык-кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандырууну камсыз кылуучу окуу ишмердүүлүгүнүн алдыга озуучу мүнөзү.

Адабияттар:

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5
2. Котельникова Л.А. Организация самостоятельной работы студентов в среднем профессиональном образовании: Учебное пособие. – Уфа: ИРО РБ, 2014.
3. Рихтер Т.В. Классификация интерактивных методов обучения в контексте формирования профессиональных компетенций студентов вузов // NovaInfo.Ru (Электронный журнал.) – 2015 г. – № 38;
4. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? / А.В. Хуторской. – М.: Издательство ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005.

Рецензент: к.п.н., доцент Исакова Ч.Б.